

ЩОДО ДЕЯКИХ ВИМОГ РЕЖИМУ У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 44(1), с. 68–71

Досліджуються деякі аспекти дотримання режиму у виправних колоніях.

Серед переліку основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених закон на першому місці ставить встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим) — ч. 3 ст. 6 КВК України. Саме дотримання вимог режиму забезпечує результативність інших засобів виправлення і ресоціалізації.

Свого особливого значення режим набуває при виконанні покарань, які пов'язані з обмеженням чи позбавленням волі, і які відбуваються в установах виконання покарань (виправні центри, арештні доми, виправні і виховні колонії).

Що стосується режиму в колоніях, то КВК визначає його як “встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання, який забезпечує ізоляцію засуджених, постійний нагляд за ними; виконання покладених на них обов'язків; реалізацію їхніх прав і законних інтересів; безпеку засуджених і персоналу; роздільне тримання різних категорій засуджених; різні умови тримання засуджених залежно від виду колоній; зміну умов тримання засуджених” (ч. 1 ст. 102 КВК). І далі: “режим створює умови для суспільно корисної праці засуджених; загальноосвітнього і професійно-технічного навчання; соціально-виховної роботи та громадського впливу” (ч. 3 ст. 102 КВК).

Серед комплексу питань, які вирішуються застосуванням режиму, в першу чергу вказується на забезпечення ізоляції засуджених. Така ізоляція аж ніяк не є абсолютною. За-

кон надає цілу низку можливостей для засудженого до позбавлення волі для контактів із зовнішнім світом. Такі можливості значно поширилися із прийняттям Закону України від 8 квітня 2014 р. “Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів”.

Назвемо деякі з цих можливостей.

Всі засуджені до позбавлення волі мають право на побачення: короткострокові, тривалістю до чотирьох годин, тривалі — до трьох діб (ч. 1 ст. 110 КВК). У ч. 4 цієї статті встановлюється кількість побачень обох видів для окремих категорій засуджених. Тривалі побачення надаються зараз і засудженим до довічного позбавлення волі, згідно із Законом від 8 квітня 2014 р. (ч. 5 ст. 151 КВК).

До речі, у законодавстві таких демократичних країн, як Норвегія і Швейцарія, тривалих побачень для засуджених не передбачено (див. “Закон і обов'язок”, 2011, № 24, с. 3; № 2014, № 39, с. 4).

Для одержання правової допомоги засудженим надається право на побачення з адвокатом або іншим фахівцем у галузі права. За бажанням засудженого або адвоката (фахівця) побачення можуть надаватися наодинці. Кількість і тривалість таких побачень не обмежена (ч. 3 ст. 110 КВК).

Кількість посилок (передач) і бандеролей, що одержують засуджені до арешту та позбавлення волі, не обмежується (ч. 1 ст. 112 КВК). Знову ж таки, у норвезьких тюрмах будь-які передачі та продовольчі посилки засудженим

заборонені. У швейцарських — отримання посилок дозволяється чотири рази на рік або у святкові дні (див. “Закон і обов’язок”, 2011, № 24, с. 3; № 2014, № 39, с. 4).

Засудженим також дозволяється одержувати і відправляти листи і телеграми за свій рахунок без обмеження їх кількості (ч. 1 ст. 113 КВК).

Засудженим надається право на телефонні розмови (у тому числі у мережах рухомого (мобільного) зв’язку) без обмеження їх кількості під контролем адміністрації, а також право користуватися глобальною мережею Інтернет. Телефонні розмови між засудженими, які перебувають у місцях позбавлення волі, забороняються (ч. 5 ст. 110 КВК).

У швейцарських тюрмах користування мобільними телефонами заборонено, у норвезьких — засуджені мають право на телефонний дзвінок тривалістю 20 хвилин один раз на тиждень (дзвінки прослуховуються) (див. “Закон і обов’язок”, 2011, № 24, с. 3; 2014, № 39, с. 4).

Звернено увагу на слова в ч. 5 ст. 110 КВК “під контролем адміністрації”. Є чимало пропозицій щодо надання законом засудженим до позбавлення волі вільно носити при собі і користуватися мобільними телефонами без прослуховування розмов представниками адміністрації (див. “Юридичний вісник України”, 2013, № 4 с. 11; “Судебно-юридическая газета”, 2013, № 35, с. 16).

Треба зауважити, що Законом від 8 квітня 2014 р. право безконтрольного користування мобільним зв’язком було надано засудженим до обмеження волі (ч. 2 ст. 59 КВК), а також засудженим до позбавлення волі жінкам, яким надано право проживати за межами виправної колонії (ч. 2 ст. 142 КВК). Зрозуміло, що й здійснювати реальний контроль за ненадходженням мобільних телефонів до таких категорій засуджених дуже складно.

Що ж до засуджених до позбавлення волі, які відбувають покарання в колоніях, закон такого права їм не надав і зараз.

Це призводить до того, що мобільні телефони є чи не найпоширенішим забороненим предметом, який надходить до відбуваючих покарання в колоніях. Таке надходження

здійснюється всіма можливими способами: приховано у передачах і посилках, особистою передачею в ході тривалих побачень і відвідувань на днях “відкритих дверей”, внаслідок “перекидок” через огорожу установ, на транспорті, що заїжджає на територію колонії, а також корумпованими працівниками з представників адміністрації та вільнонайманих співробітників.

Зазвичай, адміністрацією колоній приймаються всілякі заходи по недопущенню незаконного надходження мобільних телефонів у житлову і виробничу зони: огляд надходжень, транспорту, особистий обшук конкретних осіб, патрулювання працівників колонії за її зовнішнім периметром, проведення оперативно-розшукової роботи. Зокрема, у певний час силами працівників колоній, насамперед працівниками оперативних підрозділів, нагляду, безпеки, режиму, проводяться спеціальні операції “Заслон” і “Щит”, основним призначенням яких є недопущення на територію колоній заборонених предметів, у т. ч. мобільних телефонів, а також вилучення заборонених предметів, що нелегально надійшли до засуджених або виготовлені ними.

Як свідчать показники цієї діяльності, на територію колоній і слідчих ізоляторів незаконно потрапляє (або робиться спроба надходження) велика кількість мобільних телефонів. І якщо своєчасне перешкоджання працівниками адміністрації такому надходженню апаратів свідчить про їх належну діяльність, то чималі випадки вилучення цих речей безпосередньо в зонах, що охороняються, свідчить про недостатній рівень такої роботи. Необхідно також взяти до уваги, що як і у випадках з іншими забороненими предметами, частина мобільних телефонів, яка незаконно знаходилась у засуджених, залишалася у них більший чи менший час, що давало їм можливість налагоджувати незаконні зв’язки з абонентами за допомогою цих атрибутів.

Протягом перших шести місяців 2010 р. у зонах, що охороняються, було проведено 99403 обшуки, з них 847 загальних, 78148 вибіркових та 20408 контрольних. У результаті було вилучено 2528 мобільних теле-

фонів. Для повноти картини зазначимо, що одночасно було вилучено такі заборонені предмети: 15137 грн, 2,5 л спиртних напоїв, 2233 л браги, 121,77 г наркотичних речовин та 749 колючо-ріжучих предметів.

За цей самий період при спробі доставки в зони було вилучено 1242 мобільних телефони.

У 2011 р. в зонах, що охороняються, було вилучено в ході обшуків 7890 мобільних телефонів, при спробі доставки в зони вилучено 4549 цих предметів. У 2012 р. в зонах, що охороняються, вилучено 11319 мобільних телефонів. При спробі доставки їх у зони — вилучено 6643. У 2013 р. в період від 20 квітня по 10 травня в ході проведених операцій “Заслон” та “Щит” у зонах, що охороняються, було вилучено 1116 мобільних телефонів, а при спробі їх доставки в ці зони — вилучено 796 апаратів.

Наведемо кілька характерних прикладів, що мали місце у вказані часи. При спробі перекиду до зони, що охороняється, персонал виправної колонії затримав двох раніше судимих громадян, в яких було вилучено 11 мобільних телефонів, 6 зарядних пристроїв до них та 2 л спиртовмісної речовини.

Під час огляду одягу і особистих речей молодшого інспектора відділу нагляду і безпеки при вході до зони, що охороняється, в його носках було виявлено мобільний телефон і 103,35 г наркотичної речовини канабіс. Під час огляду вмісту посилки, що надійшла на ім'я засудженого, у шести пакетах з-під соку персонал установи виявив шість мобільних телефонів. При огляді вмісту передачі для засудженого працівники установи вилучили 9 мобільних телефонів, а крім того 800 грн, дві літрових пляшки із спиртовмісною речовиною, зелену речовину рослинного походження та 800 г сухих дріжджів.

Співробітники колонії в ході догляду вантажного автомобіля, який завозив у виробничу зону прилади для переробки сировини, вилучили велику кількість різних заборонених предметів, у тому числі 10 мобільних телефонів, 7 зарядних пристроїв, три гарнітури та шість батарей до мобільних телефонів.

Звичайно, по всім цим і аналогічним проявам застосовувалися заходи адміністративно-

го і кримінального впливу (цифрові показники і факти наведені за матеріалами видання “Закон і обов’язок” за 2010–2014 рр. з ресурсу zio@kvs.gov.ua).

Отже, можна констатувати, що додержання режиму ізоляції в частині недопущення неконтрольованого адміністрацією користування засудженими до позбавлення волі мобільними телефонами у багатьох випадках здійснювалося не на належному рівні. Зауважимо, що проведення в масовому порядку обшуків у зонах, що охороняються, із виявленням і вилученням мобільних телефонів, викликає підвищене напруження у стосунках між тими, хто виконує покарання, і тими, хто його відбуває. Особливо це стосується випадків, коли для проведення вказаних заходів залучаються підрозділи спеціального призначення пенітенціарної служби, які діють інколи доволі жорстко.

Отже, з огляду на наведене, а також на думку, що побутує у деяких засобах масової інформації, стосовно необхідності надання можливості ув’язненим зберігати контакти із зовнішнім світом, що є умовою для їх виправлення і ресоціалізації, зафіксувати в законі можливість неконтрольованого зв’язку засуджених до позбавлення волі із зовнішнім світом через мобільні телефони, які б вони безперешкодно мали при собі? У цьому є сенс, якби бути впевненим, що такий зв’язок буде використаний лише на благо. Але є й протилежна думка з цього приводу.

По-перше, тому що саме режим утримання засуджених передбачає їх ізоляцію, яка, серед іншого, обмежує можливість спілкування із тими, хто знаходиться за межами колоній. Ті права в цьому плані, які вже надані, можуть викликати задріість навіть у представників самого Євросоюзу.

По-друге, за допомогою неконтрольованого мобільного зв’язку, засуджені прямо із зони, яка охороняється, організовуватимуть втечі та вчиняти “інші, протиправні дії, виступатимуть у ролі співвиконавців (інколи навіть організаторів) різних злочинів: шахрайств, вимагань, оборудок з наркотичними засобами тощо. До речі, такі діяння відбува-

ються і сьогодні, причому за допомогою незаконно отриманих мобільних телефонів”*

Можна констатувати, що випадки шахрайських проявів за допомогою мобільних телефонів, що незаконно знаходилися в зоні, що охороняється, неодноразово висвітлювалися у ЗМІ. Про це каже один з міліцейських керівників (див. “Факты и комментарии”, 2014, № 144, с. 15).

Характерною є така ситуація. Близьким конкретної особи телефонує, як потім виявляється, засуджений до позбавлення волі, і каже, що їх син (брат, чоловік) затриманий міліцією за хуліганство, порушення правил дорожнього руху тощо і йому загрожує реальний строк позбавлення волі. Той, що телефонує, представляється слідчим, іншим відповідальним представником міліції або іншою “викликаючою довіру” людиною і каже, що за певну суму “справу можна зам’яти”. Дані про жертву, риси її характеру збираються заздалегідь співучасниками злочину. Розмова ведеться так переконливо і впевнено, що заганяє співрозмовника у стресовий стан. Тут дається взнаки досвід того, хто телефонує у спілкуванні зі слідчими, прокурорами та іншими “громадянами начальниками”. Для передачі у відповідному місці спільникові, або переказу на картку називається реально можлива для співрозмовника сума грошей (це теж відслідковується заздалегідь) і вельми стислі строки їх передачі (щоб не дати обдуреному схаменутись).

У багатьох випадках така обгородка спрацьовує. Цьому сприяють відомі людям факти (із ЗМІ тощо) нечесної поведінки окремих працівників міліції. Звичайно подібні “комбі-

нації” у більшості випадків “розкручуються” і без осіб, які відбувають покарання.

Причому злочинці постійно слідкують за змінами в ситуації. Вкрай зухвалими є такого роду випадки. Один із відбуваючих 15 років покарання в колонії за вбивство, зателефонував батькам і повідомив, що їх сина під час бойових дій в зоні АТО поранено, він у шпиталі і на лікування терміново потрібна велика сума грошей. Все, що було на рахунках, невітшні батьки негайно переслали на номер банківської картки, який назвав злочинець. А ввечері батько таки додзвонився до сина і дізнався, що той живий і здоровий, справно виконує свій обов’язок. Слідство встановило співучасницю шахрая, яка у змові з ним знімала гроші з різних банкоматів (46 тис. грн) (див. Грані шахрайства “Голос України”, № 154, 2014 р. “Іменем закону”; 2014, № 42, с. 16–17).

Другий злочинний вияв. Боець одного з батальйонів не виходив на зв’язок із батьками і друзями. З’явився “благодійник”, який повідомив матері, що за гроші можна такий зв’язок відновити. Треба чекати, коли їй подзвонить чоловік, який скаже, що робити. Таким чоловіком виявився засуджений до позбавлення волі, що відбував покарання в колонії. Він у своїх дзвінках з мобільного телефону погрожував матері бійця, вимагаючи гроші. І дійсно, збентежена матір перевела на банківську картку значну суму грошей “благодійнику”. Силами співслужбовців бійця злочинці були виявлені (див. “Голос України”, № 199, 2014 р.).

Отже, законодавцям треба зважити всі *pro et contra* (“За” і “Проти”) для прийняття рішення по цьому питанню. На думку приходить постулат стародавніх: *In favorem libertatis omnia jura clamant, sed est modus in rebus* (На користь свободи волає усяке право, але всьому є міра).

* Ковальський В. До євростандартів через ... євров’язниці / В. Ковальський // Іменем закону. – 2014. – № 30. – С. 12–13.

Досліджено аргументи і контраргументи можливості вільного користування мобільним зв’язком засуджених у виправних колоніях.

Исследованы аргументы и контраргументы возможности свободного пользования мобильной связью осужденных в исправительных колониях.

The article deals with arguments and counter the possibility of free use of mobile communications prisoners in correctional facilities.

Надійшла 17 листопада 2014 р.